

2021. gada 30. decembrī

Latvijas Žurnālistu asociācijas (LŽA) Ētikas komisija ir saņēmusi Alīnas Ozoliņas iesniegumu par Latvijas radio 1 dokumentālās žurnālistikas podkāsta "Dokumentārijs" raidierakstu cikla "[Miers ar tevi](#)" vizuālo noformējumu. Tajā lūgts izvērtēt Anitas Braunas un Daces Krejeres rīcību.

Sūdzībā ir norādīts, ka šī raidījuma vizuālais risinājums pārkāpj šādus LŽA Ētikas kodeksa punktus:

- 1) 1.2. Žurnālistu pienākums ir aizstāvēt vārda un preses brīvību. Žurnālisti nepakļaujas nekādai ietekmei, kas ierobežo brīvu informācijas plūsmu vai traucē atklātas debātes par jebkuru sabiedrībai nozīmīgu jautājumu;
- 2) 1.3. Žurnālistu pienākums ir gādāt, lai sabiedrība saņem pilnu informāciju par procesiem un notikumiem. Žurnālisti ir par daudzpusīgu viedokļu apmaiņu, analītisku un kritisku nostāju pret politisko, ekonomisko un tiesu varu, aizstāvot sabiedrības un indivīda tiesības;
- 3) 2.3. Žurnālists gādā par viedokļu daudzveidību, pat ja šie viedokļi šķiet pašam nepieņemami.

Sūdzības pamatojumā teikts, ka raidījuma vizuālais noformējums, kurā attēlota Jaunava Marija, kurai uz pleciem ir LGBT karogs:

- 1) aizskar katoļu un pareizticīgo baznīcai piederīgo reliģiskās jūtas.

Iesniegumā rakstīts, ka "ar šo bildi ir izrādīta necieņa visiem katoļiem un pareizticīgajiem, kuri vissv. Jaunavas Marijas attēlojumu tur lielā cieņā un godā, izturoties pret to ar lielu bijību": "Kristiešiem vissv. Jaunavas Marijas simbols stāv pāri jebkādam ideoloģijām, tāpēc uzmetot šim simbolam jebkādas ideoloģijas karogu, tiek pazemināta un pazemota tā vērtība, attiecīgi arī tiek pazemoti tie ticīgie, kas ciena un godā vissv. Jaunavas Marijas simbolu."

Iesnieguma autore uzskata: "Turklāt šī necieņa ir izdarīta pašmērķīgi. Tā nav atbildes reakcija uz kādu netaisnību vai necienīgu rīcību no Baznīcas puses. Tas nav mākslas

darbs. Tā ir mērķtiecīga iešana konfrontācijā ar kristiešiem no katoļu un pareizticīgo konfesijas. Tā ir tīra provokācija klikšķu piesaistes pēc.”

- 2) parāda žurnālistu atbalstu vienai no diskusijā iesaistītajām pusēm un pārkāpj žurnālistikas ētikas principu — nodrošināt viedokļu daudzveidību.

Iesniegumā teikts: “Manuprāt, vizuālais noformējums atspoguļo žurnālistu noslieci par labu vienai (LGBT) pozīcijai, aizverot durvis cieņpilnai, visiem vienlīdzatvērtai diskusijai starp atšķirīgajiem viedokļu paudējiem. Ar šo noformējumu ir aizvērtas durvis diskusijai, jo diskusijas telpas noformējums jau sākotnēji ir ticīgā jūtas aizskarošs. Piemēram, ja mani aicinātu uz kādu diskusiju raidījumu, bet, ienākot telpā, es redzētu gar sienām sātānisku vai citādi manas reliģiskās jūtas aizskarošu noformējumu, es atteiktos šajā telpā, attiecīgi arī raidījumā piedalīties, jo tas ir zem manas pašcieņas. Un šajā piemērā es pieļauju, ka jūs piekritīsiet manai prasībai, ka diskusijas telpa un formāts ir pēc iespējas neitrālāka, lai ir vienlīdzīgi cieņpilns noformējums pret visiem viedokļu paudējiem.” Iesnieguma autore aicina Ētikas komisiju vērtēt, vai ar šādu vizuālo noformējumu “nav izslēgts no diskusijas vienas konkrētas un nozīmīgas sabiedrības daļas viedoklis”.

Ētikas komisija vērsās pie iesniegumā minētajām LŽA biedrēm A. Braunai un D. Krejerei ar lūgumu skaidrot savu redzējumu par iesniegumā minēto. Podkāsta producete un Latvijas Radio Pētnieciskās žurnālistikas daļas vadītāja A. Brauna Ētikas komisiju informēja, ka D. Krejere podkāsta “Miers ar tevi” veidošanā nav bijusi iesaistīta, kā arī sniedza Latvijas Radio viedokli. A. Brauna uzskata, ka šī raidierakstu cikla veidošanā žurnālistikas ētikas principi pārkāpti nav, tāpēc ka:

- 1) runa ir par grafiskā dizaina darbu, uz ko viedokļu daudzveidības prasība neattiecas. “Grafiskā dizaina veidošanā mediji vadās no cita svarīga demokrātiju principa – mākslinieciskās izteiksmes brīvības,” teikts atbildē.

Atbildē ir norādīts arī uz vārda brīvības principu. A. Brauna atsaucas uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas nostāju, saskaņā ar kuru tiesības uz vārda brīvību attiecas arī uz tādu informāciju, kas sabiedrībā netiek uztverta labvēlīgi vai neitrāli.

- 2) saskaņā ar A. Braunai skaidroto, Latvijas radio pret ikviena cilvēka reliģiskajiem uzskatiem izturas ar cieņu. Latvijas radio nepiekrīt, ka vizuālais noformējums izrāda necieņu pret tiem, kas godā Jaunavu Mariju. Atbildē teikts, ka Dievmāte ir svarīga arī LGBT kopienas kristiešiem, un, tā kā raidījums par viņiem, raidījuma vizuālajā noformējumā Jaunava Marija atainota ar LGBT karogu.

Latvijas Radio sniegtajā atbildē arī norādīts, ka Romas katoļu baznīcas pāvests Francisks par homoseksuāliem cilvēkiem ir sacījis, ka “viņi ir Dieva bērni”, kā arī norādīts uz Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju, kurā runāts gan par to, ka “visi cilvēki

piedzimst brīvi un vienlīdzīgi savā cieņā un tiesībās", gan arī par to, ka cilvēkiem ir pienākumi pret sabiedrību un, "īstenojot savas tiesības un brīvības, katram cilvēkam ir jāpakļaujas tikai tiem ierobežojumiem, kas noteikti likumā un kuru vienīgais mērķis ir pienācīgi atzīt un cienīt citu cilvēku tiesības un brīvības, kā arī apmierināt morāles, sabiedriskās kārtības un vispārējas labklājības taisnīgās prasības demokrātiskā sabiedrībā".

Iepazinusies ar abu pušu sniegto informāciju, LŽA Ētikas komisija secina:

- 1) A. Ozoliņas iesniegumā nav atrodami argumenti, ka ir pārkāpts Ētikas kodeksa 1.2. punkts, kas žurnālistiem uzliek par pienākumu aizstāvēt vārda un preses brīvību un nepakļauties ietekmēm, kas ierobežo brīvu informācijas plūsmu un traucē atklātu debašu veidošanā.

Ētikas komisijas rīcībā nav faktu, kas liecinātu, ka raidierakstu veidotāji ir pieļāvuši žurnālistu redakcionālās autonomijas pārkāpumus — proti, ka raidierakstu forma vai saturs būtu tapuši nevis balstoties uz pašu žurnālistu profesionālajiem apsvērumiem, bet pakļaujoties kādām nepieļaujamām ietekmēm.

- 2) Ētikas kodeksa 1.3. punkts, kas žurnālistiem uzliek par pienākumu gādāt par pilnīgas informācijas un daudzpusīgu viedokļu sniegšanu sabiedrībai, ir grūti attiecināms uz tādu atsevišķu attēlu, kas nevis dokumentē kādu notikumu (peimēram, ziņu fotogrāfija), bet gan ir mākslinieces Beātes Bērziņas veidota ilustrācija, kuras funkcija ir līdzīga tai, kāda ir preses izdevumu vākam, kuros var tikt izmantotas kolāžas un citas dažādu elementu kombinēšanas tehnikas, ja auditorijai ir skaidri redzams, ka šāds attēls ir vizualizācija, nevis dokumentālas fotogrāfijas kadrs.

Žurnālistikas materiālus veidojošie dažādie elementi ir jāapskata kontekstā. No atsevišķa attēla nevar prasīt, lai tas sniegtu "pilnīgu" informāciju. Konkrētais attēls papildina raidierakstos "Miers ar tevi" sniegto tēmas izklāstu.

- 3) Ētikas kodeksa 2.3. punkts, kas prasa, lai žurnālisti nodrošinātu viedokļu daudzveidību, attiecas uz žurnālistu darba kopējo uzdevumu, un to nevar vērtēt caur to, cik atšķirīgi viedokļi ir iekļauti kādā atsevišķā mediju saturu veidojošajā elementā, piemēram, attēlā.

Ja šī prasība attiektos uz atsevišķiem elementiem, tā nebūtu praktiski realizējama — konkrēto raidierakstu gadījumā nav skaidrs, kā vienā attēlā būtu iespējams iekļaut dažādus viedokļus. Ja puse attēla būtu ar LGBT karogu, bet otra nē, vai tas kaut ko fundamentāli mainītu? Turklāt viedokļu daudzveidības principa realizēšana veidā, kurā no ikviena žurnālistikas materiāla tiek prasīts, lai allaž parādītos arī pretējs

viedoklis, pati par sevi negarantē žurnālistikas kvalitāti. Formāla viedokļu daudzveidības prasība katrā atsevišķā materiālā padarītu neiespējamu virkni žurnālistikas žanru, tai skaitā komentāru (kas pēc definīcijas paredz argumentētu kādas konkrētas pozīcijas izklāstu) vai portretinterviju (kuras mērķis citstarp var būt konkrēta cilvēka uzskatu vai subjektīvās pieredzes izzināšana). Ētikas kodekss neparedz visu žurnālistikas žanru vērtēšanu pēc vieniem un tiem pašiem kritērijiem.

Žurnālisti var kādu jautājumu parādīt no tādas perspektīvas, kādā uz to neskatās liela daļa sabiedrības. Arī tā ir daļa no viedokļu daudzveidības nodrošināšanas, kas šādā gadījumā izpaužas kā mazāk zināma vai mazāk pārstāvēta viedokļa ienešana publiskajā telpā, kur tas parādās līdztekus tur jau esošajiem un daļā sabiedrības plaši izplatītiem viedokļiem. Turklāt sabiedrisko mediju saturā reliģiskās tēmas kopumā ir daudzveidīgi pārstāvētas, un attiecīgie raidieraksti kopā ar to vizuālo noformējumu parāda vienu no daudzām sabiedrībā eksistējošām perspektīvām par konkrēto problemātiku.

4) konkrētajā situācijā nav saskatāmas reliģiskas necieņas pazīmes.

Iesniegumā tiek norādīts, ka LGBT simbolikas lietojums kopā ar Jaunavas Marijas atveidu aizskar katoļu un pareizticīgo jūtas. Iesnieguma autore min hipotētisku piemēru par "sātanisku vai citādi manas reliģiskās jūtas aizskarošu noformējumu", kuru dēļ autore nenāktu telpā, kurā notiek diskusija. Taču LGBT simbolika nav liekama vienā kategorijā ar sātanisma simboliku. Raidierakstu cikls "Miers ar tevi" stāsta par kristiešiem, nevis cilvēkiem, kas ir pret kristietību (kādi savukārt varētu būt sātanisti). Viņu vidū ir arī katoļi, kas iesniegumā ir minēti kā viena no konfesijām, kuras dalībniekus vizuālais noformējums ir aizskāris. Tas rāda, ka iesnieguma autores uzskats par attēla izrādīto necieņu pret katoļiem un pareizticīgajiem nepārstāv visu katoļu un pareizticīgo viedokli. Arī atšķirīgi domājošiem kristiešiem ir tiesības uz kristietības simbolikas izmantošanu. Raidierakstu saturs nav kristietību nievājošs, un nav nolasāms, ka raidierakstu vizuālais noformējums censtos sniegt citādu vēstījumu nekā pats radījumu saturs.

Turklāt, lai gan iesnieguma autore norāda, ka "Jaunavas Marijas simbols stāv pāri jebkādām ideoloģijām", LGBT simbolikas lietojums šinī kontekstā attiecas uz homoseksuālu cilvēku pieredzi, bet cilvēka seksualitāte nav "ideoloģija". Iesnieguma izskatīšanas gaitā arī nav atklāti fakti, kas liecinātu, ka konkrētais attēls ir "mērķtiecīga iešana konfrontācijā ar kristiešiem no katoļu un pareizticīgo konfesijas". Mērķtiecīgums šajā kontekstā nozīmētu, ka vizuālais noformējums veidots apzināti ar mērķi izraisīt konfliktu vai radīt diskomfortu (nevis, ka diskomforts ir blakusefekts, no kā daudzās diskusijās par jutīgām tēmām izvairīties nav iespējams). Rīcības mērķa un motīva pierādīšana ir sūdzības autora, nevis atbildētāja uzdevums.

Izvērtējot konkrēto attēlu kontekstā ar raidierakstu cikla "Miers ar tevi" kopējo saturu, Ētikas komisija attēlā nekonstatē Ētikas kodeksa pārkāpumus.

Komisija norāda, ka žurnālistikas uzdevums nav radīt tikai tādu saturu, kas atbilst auditorijas jau esošajiem uzskatiem. Citādu perspektīvu parādīšana, kas sabiedrībā izraisa diskusijas, veicina viedokļu apmaiņu un tādējādi var sniegt nozīmīgu pienesumu dažādu tēmu izziņāšanā. Vienlaikus Ētikas komisija atzīst, ka reliģiskās simbolikas lietojums ir viena no potenciāli jutīgām tēmām, par ko ir iespējamās dažādas, tai skaitā klaji pretrunīgas interpretācijas. Tāpēc komisija aicina žurnālistus, kas strādā ar šādām tēmām, rīkoties veidā, kas palīdz sabiedrībā veidot izpratni par attiecīgajiem jautājumiem, nevis veicina polarizāciju.

LŽA Ētikas komisija:

Jānis Buholcs

Kārlis Daģilis

Aidis Tomsons

Sandra Dieziņa

Vikija Valdmane

Ilze Jaunalksne-Rēdere

Odita Krenberga